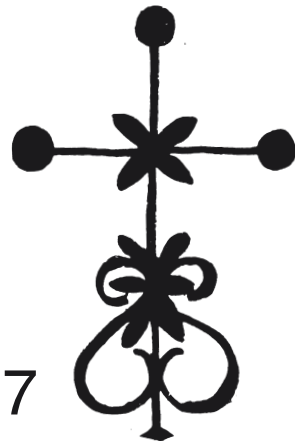

TARVAS

KOTISEUTULEHTI

N:o 1, 2007

Toimittanut Kalervo Mäkinen

Julkaisijat Tarvasjoen kunta ja seurakunta

Tarvasjoen Kesäjuhlat

Gustaf Mauritz Armfelt 250 vuotta

Perjantai 8.6.

Klo 18 **Kesäjuhlien avaus.** Timo Inkisen kesäsoitto saksofonilla Tarvasjoen kirkontornista.

Klo 19 **Yhteislauluilta** Herrasmannin laavulla

Lauantai 9.6.

Klo 10 **"G. M. Armfelt 250 -vuotta" -juhlanäyttelyn avajaiset** kotiseutumuseossa. Kahvitarjoilu

Klo 11 **Kesätoritapahtuma urheilukentällä**
Lipunnosto
Kesäjuhlien avajaiset

Klo 12 **Apinaorkesteri esiintyy lapsille**

Klo 12.30 **Nurmisählyturnaus**

Klo 14 **Kesätoritapahtuma päättyy lipunlaskuun**

Klo 15 **Näytelmäpeliesitys Vuorilinnan mäellä**
Everstin salaisuus - Kustaa Mauri Armfeltin retki Juvan puustelliin 1788.

Klo 19 **G. M. Armfeltin juhlaillalliset**

Sunnuntai 10.6.

Klo 10 **Wanhajan ajan perinnejumalanpalvelus** Tarvasjoen kirkossa

Klo 11-16 **Armfelt-näytelmä** kotiseutumuseossa. Kahvitarjoilu

Klo 13 **Kustaan päivän juhla** Juvan kartanossa
Tervehdyspuhe kotiseutuneuvos Kalervo Mäkinen
Juhlaesitelmä kirjailija Kaari Utrio
Kustavilainen lohikeitto Juvan kartanossa

Klo 19 **Aino -kuoron konsertti** Tarvasjoen kirkossa

K. M. ARMFELTTIA JUHLITTIIN JUVALLA

Kuningas Kustaa III ja Kustaa Mauri Armfelt sekä juhlayleisöä syntymäpäiväjuhlassa 31.3.2007 Juvan kartanossa.

Teidän Korkeutenne kuningas Kustaa III Kunnioitettu kreivi Kustaa Mauri Armfelt

Tänään on, herra kreivi, syntymästänne kulunut 250 vuotta. Siksi olemme me nykysuomalaiset kokoontuneet juhlimaan syntymäpäiväännä tänne Juvan kartanoon teidän lapsuudenkotiinne ja sen tanhuille. Vaikka se on täysin sopimatonta, suonette varmaan, että tänä demokraattisena aikakautena sinuttelen teitä ja palautan mieleemme sinun kiehtovan elämäntarinasi.

Tänne rauhaisaan sisämaan kartanoon, yhteen vähän vaatimattomaan Suomen loisteliiden herraskartanoiden joukossa, sinä sait syntyä kapteeni Magnus Armfeltin ja hänen vaimonsa Marian poikana. Täällä sinä lapsuudessasi leikit paikkakunnan toisten lasten kanssa milloin piilosta ja hippaa, milloin taas sotaleikkejä kävyillä tai lumipalloilla. Mieluista sinusta oli miekkailla puupui-koilla. Kuohuvan Juvankosken rannoilta te keväisin pyydystelitte virrassa ylöspäin pyrkiviä lohia. Usein te myös nousitte nuorison ikivanhalle leikkipaikalle Rajavuorelle katsomaan alhaalla tyynenä virtaavaa jokea tai Härkätieta verkkaan kulkevia matkaajia. Välillä te näitte tuolla tiellä marssivan sotavaen osastoja tai ratsastaen nopeasti kiiruhtavia kuriireja.

Alhaalla rantapeltojen saroilla seudun ihmiset uurastivat kesäisin työssään aamusta myöhäiseen iltaan. Vuorelle kuului karjankellojen kilkatus lehmien kulkiessa metsän siimeksessä. Kartanon haassa ja metsäpoluilla sinä sait opetella ratsastamaan ja lähi saloilla opit metsästäjän taitoja. Läpi elämäsi sanovat sinun rakastaneen Suomen metsämarjojen raikasta makua ja kartanon puutarhassa sinä syksyisin nautit kreivi Pietari Brahen istuttamien omenapuiden meheviä hedelmiä.

Missään elämäsi vaiheessa sinä et viipynyt yhdessä asuinpaikassa niin pitkään kuin täällä Juvalla, 12 vuotta. Tärkeää on, että sinä täällä opit suomenkielen ja syvästi ymmärsit olevasi suomalainen. Vanhempasi ja kotiopettajasi maisteri Silvius johdattivat sinut jo varhain sukusi, Ruotsi-Suomen ja maailman historiaan. He opettivat myös mitä aateluus velvoittaa, ritarilliset käytöstavat ja myöhemmin sinulle niin tärkeän ranskankielen puhumisen ja kirjoittamisen taidon.

Sanovat sinun perineen äidiltäsi herkän ja tunteellisen mielen ja kaipuun kaikkeen kauniiseen. Isältäsi taas, jota sanottiin "kauniiksi kapteeniksi", sanotaan sinun

perineen kauniin ulkomuotosi, ryhtisi, maailmanmiehen käytöstavat, nopean älyn ja ilmiömäisen muistin, mutta myös ajoittain kiivaan luonteen ja aikakauden löyhän moraalien.

Täällä, Juvan kartanon kamarissa, sinä näit myös sen monessa yhteydessä kerrotun enneunen, jossa vuoteesi viereen tullut enkeli lupasi toteuttaa kolme toivomustasi elämäsi aikana. Silloin sinä olit toivonut tulevasi ruhtinaan suosikiksi, olevasi voitokas sodassa ja voitvasi saavuttaa kaikkien niiden rakkauden, joita halusit ystäväksesi ja miellyttää. Elämäsi lopulla sanoit noiden toivomusten runsaasti toteutuneen.

Tarvasjoelta maailmalle

Lapsuutesi katkaisi muutto perheen mukana pois Tarvasjoelta. Silloin isäsi lähetti sinut 13-vuotiaana Turun yliopistoon. Sieltä matkasi jatkui Ruotsiin Karlskronan sotakouluun. Näin alkoi sinun uskomaton elämäsi maailmalla: nuoruutesi seikkailuineen, nopea nousu uralla ja kasvattavien ulkomaan matkojen sarja. Jo 17-vuotiaana olit vänrikki, 20-vuotiaana luutnantti, 24-vuotiaana kapteeni ja 26-

vuotiaana everstiluutnantti. Kierrettyäsi Yrjö Maunu Sprengtportenin kanssa läpi Euroopan, pääsit Venäjän, Puolan, Saksan ja Ranskan hoveihin, niiden hovielämää, diplomatiaa, sotatieteitä ja valtio-oppia samalla opiskellen. Ratkaisevaa elämäsi oli, että tutustuit ja ystäväystyit kuningas Kustaa III:een Spaassa vuonna 1780 ja sinä pääsit sisälle Ruotsin hoviin 23-vuotiaana.

Hämmästyttävää on, että sinä et ollut Ruotsissa vain sotilas, vaan kruununprinssin kotiopettaja ja kasvattaja, kuninkaan juhlien järjestäjä, hovin teatterin ohjaaja ja pääosien näyttelijä sekä vähitellen myös näytelmien kirjoittaja. Ollessasi kuninkaan kanssa pitkällä ulkomaanmatkalla Euroopan hoveissa ja paavinkin luona, sinä syvästi perehdyit niin antiikin taiteeseen kuin tieteen uusiin tutkimustuloksiin.

Palattuanne Ruotsiin kuningas ohjasi sinut avioliittoon hovineito Helvig De la Gardien kanssa, toivoen sinun vihdoin vakiintuvan lukemattomissa suhteissasi naiseen, sillä elämäsi aikana sinä niin herkästi rakastuit kaunoisiin, ihaniin neitisiin ja ne sinuun. Nuo romanttiset

lemmenleikit taidamme unohtaa tänään, vaikka ne varmaan tätä julkkiksista elävää nykypäivää eniten kiehtoivat.

Taiteellinen lahjakkuutesi sai runsaasti huomiota ja kuningas nimitti sinut kuninkaallisen teatterin ja Ruotsin pääteatteriksi perustetun Dramatenin ensimmäiseksi johtajaksi. Vuonna 1786 perustettiin myös Ruotsin akatemia, jonka jäseneksi sinut kutsuttiin ja asetettiin pian jopa sen kansleriksi. Olit silloin vasta 29-vuotias, kaikkien ihailema kuninkaan lähin mies, jota monet kadehtivat.

Seurasi vaiherikkaat Kustaan sotien vuodet. Nyt sinua tarvittiin soturina. Nousit kenraalimajuriksi 33-vuotiaana, haavoituit vakavasti Savitaipaleella kesäkuussa 1890, mutta olit toipilaana jo elokuussa neuvottelemassa Värälän rauhaa. Useat kerrat kuljit tästä lapsuuskotisi ohitse, milloin kuninkaan seurueessa tai rientäen yksin hoitamaan valtakunnan asioita Tukholmaan tai muualle Eurooppaan.

Maanpakolaisena

Vähitellen sinusta tuli Ruotsi – Suomen valtakunnan toiseksi tärkein henkilö kuninkaan jälkeen. Kuningas Kustaa III murha muutti kuitenkin koko elämäsi. Silloin uudet vallanpitäjät syrjäyttivät sinut valtakunnan hallinnosta ja holhoojahallitus lähetti sinut pois Tukholmasta lähettilääksi Italiaan. Kun halusit muuttaa maan uutta hallintoa ja annoit siitä neuvoja ystäville kotimaassa, katsottiin sinut maanpetturiksi ja oikeudenkäynnin jälkeen tulit tuomituksi poissaolevana kuolemaan. Nyt sinun oli salamurhaajien takaa ajamana paettava Venäjälle keisarinna Katariina II suojiin. Keisarinna muisti sinut aikaisemmalta tapaamiselta miehenä, ”jolla on Apollon kasvot, kauniit ja puhdaspiirteiset kirkkaan sinisine silmineen, jotka säteilivät iloa ja älykkyyttä”, kuten hän sinua kuvasi.

Täällä sinun oli nyt kuitenkin elettävä maanpakolaisena ja salanimenä käyttäen asuttava lähes neljä pitkää vuotta Kalungassa lähellä Moskovaa.

Niin raskas ja nöyryyttävä kuin maanpakolaisuus olikin, se oli kuitenkin siunausrikasta aikaa. Noiden vuosien aikana sinä luit suuren määrän maailman kirjallisuutta ja opiskelit rauhassa niin tieteitä kuin taiteitakin. Täällä sinä opit puhumaan sujuvasti venäjää ja ymmärsit ne räikeät yhteiskunnalliset epäkohdat, jotka Venäjällä olivat luoneet maaorjuuden ja kansan alhaisen sivistystason. Suomalaiselle niin vieraan venäläisen kansanluonteen ja oikeustajun ymmärtäminen antoivat sinulle valmiuksia myöhempää elämääsi varten, kun jouduit toimimaan venäläisten kanssa.

Kuolemantuomion kumoamisen ja kunnian sekä omaisuuden palauttamisen jälkeen kului lähes viisi vuotta ennen kuin sinä 44-vuotiaana palasit Suomeen ja tapasit vielä vanhan äitisi. Hän oli tältä Juvalta asti iloisena, mutta toisaalta peläten ja murehtien seurannut elämäsi kiihkeää ja aaltoilevaa kulkua, joka oli kuin veden juoksu Juvankoskessa.

Ruotsissa sinulle uskottiin nyt uusia virkoja: lähettilään toimi Wienissä, kenraalina Pommerin sodassa, uudelleen taas akateemikkona ja taiteen luojana sekä armeijan päällikkönä Tanskaa vastaan käydyssä sodassa. Tuo sota käytiin samaan aikaan, kun Venäjä valloitti Suomen 1808 – 09 ja isänmaastasi Suomesta tuli osa Venäjää.

Työsi Suomen hyväksi

Kun hallitsija vaihtui Ruotsissa, sinä päätit palata Suomeen ja 54-vuotissyntymäpäivänäsi jätit sen maan koskaan sinne enää palaamatta. Toiveesi oli elää elämäsi viimeiset vuodet rauhassa ja

rakentaa perimääsi Halikon Joensuun kartanoa. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, sillä Venäjän keisari ja Suomen suuriruhtinas Aleksanteri I, johon sinä jo vuotta aikaisemmin olit läheisesti tutustunut ja hänen varauksettoman luottamuksensa saavuttanut, kutsui sinut Pietariin Suomen asiain komitean puheenjohtajaksi. Jo kuukauden kuluttua Suomeen tulosi jälkeen kuriirit tulivat sinua noutamaan keisarin luokse.

Seurasi sinun elämäsi kolme viimeistä vuotta, joiden työstä Suomen kansa sinua erikoisesti kiittää. Jo ennen viran vastaanottamista sinä olit keisarille kirjallisesti esittänyt, miten sinä toivoit Suomea kansana kansakuntien joukossa hallittavan omana autonomisena suuriruhtinaskuntana. Erittäin tärkeää oli, että esityksestäsi Venäjä palautti Vanhan Suomen muun Suomen yhteyteen ja tunnusti Suomen ikivanhat rajat Rajajokea ja Laatokkaa myöden. Näin palautettiin vanhan Suomen alueella eläneet suomalaiset Suomen lakien ja hallinnon piiriin, estettiin lahjoitusmaiden talonpojat joutumasta orjuuteen ja autettiin koko alueen epätoivoisen vaikeaa taloudellista asemaa. Nuo rajat tunnustettiin myöhemmin itsenäisen Suomen valtakunnan rajoiksi viime sotiin asti.

Suomen asiain komitean puheenjohtajana ja myös kenraalikuvernöörinä sinä nopeasti sait vireille Suomen hallinnon, lainsäädännön ja koulutuksen uudistukset. Kolmenkeskiset neuvottelut Aleksanteri I ja Ruotsin tulevan kuninkaan Karl Johanin välillä Turussa 1812 vakiinnuttivat Suomen rajat yli 130 vuodeksi. Turun yliopiston kanslerina sinä halusit kasvattaa Suomeen rehelliset ja kyvykkäät virkamiehet ja vaadit, että jokaisen kansalaisen tuli elää suomalaisena, ei venäläisenä eikä ruotsalaisena.

Sinua kunnioitettiin ja arvostettiin ja siksi työsi Suomen hyväksi myös menestyi. Sinut korotettiin Napoleonin vastaisessa sodassa kenraaliksi ja kreivin arvoon. Napoleon syytti sinua onnettomasta Venäjän sotaretkestä ja omasta tuhostaan. Näin sinä välillisesti vaikutit koko Euroopan kihtaloihin. Tuntien voimiesi heikkenevän sinä järjestit seuraajaksesi vuosikymmeniksi toisen täällä Juvalla lapsuutensa viettäneen ministerivaltiosihteerin Robert Henrik Rehbinderin.

Kun sinä sairastuit vakavasti elokuussa 1814, kävi keisari vielä usein luonasi sairastuvuuteen ääressä neuvottelemassa. Hän saapui asunnollesi myös heti, kun sai kuulla, että olit kuollut. Kerrotaan keisarin silloin ääneen itkeneen kaipauksesta.

Lienet ollut ainoa Tarvasjoen poika, jonka kuolemaa on keisari itkenyt. Niitä poikia voi kyllä tulla, mutta tuskin keisareita. Eipä taida enää syntyä sitäkään Armfeltiä, joka pystyisi neuvottelemaan Vanhan Suomen rajojen palauttamisesta keisari Putinin kanssa.

Kunnioitettu Kreivi Kustaa Mauri Armfelt. Nöyryimmästi kiittäen ja työtäsi kunnioittaen, esitämme sinulle onnittelet tänä muistojen päivänä itsenäisenä ja vapaana Suomen kansana. Me olemme olleet jo 90 vuotta se sinun uelmiesi kohde: arvostettu kansakunta kansojen joukossa, jonka autonomian ja rajat sinä sait Venäjän tunnustamaan pian 200 vuotta sitten.

Teidän Korkeutenne kuningas Kustaa III:s, kyllä teillä oli erinomainen kaveri.

Syntymäpäiväpuhe Kustaa Mauri Armfeltille Juvan kartanossa 31.03.2007 pidetyssä juhlatilaisuudessa.

Kalervo Mäkinen

TARVASJOEN KIRJASTO 150 VUOTTA

Vuonna 2007 myös Tarvasjoen kirjasto täyttää 150 vuotta. Se merkkivuosi sattuu samaan vuoteen, jolloin me kansana vietämme Mikael Agricolan 450 juhluvuotta. Agricolan elämäntyö merkitsi Suomen kirjakielen syntymistä ja suomenkielisen kirjallisuuden alkua. Kirkon kansanopetuksen ansiosta luku- ja kirjoitustaito vähitellen kasvoi ja Tarvasjoellekin osettiin muutamia kirjoja. Jo ensimmäinen suomenkielinen Raamattu vuodelta 1642 hankittiin pitäjäämme, ja se on vieläkin tallella. Ensimmäisiä jo useimpiin koteihin hankittuja kirjoja olivat katekismus ja virsikirja.

Kirjastoja oli perustettu yliopistojen ja kirkkojen yhteyteen jo varhain, mutta ne toimivat vain opiskelu ja tieteellisinä kirjastoina. Varsinaisena kansankirjasto- aatteen isänä pidetään kuuluisaa keksijää ja valtiomiestä Benjamin Franklinia, joka toimiessaan sanomalehtimiehenä Philadelphiassa Yhdysvalloissa perusti 1731 jäsenmaksuilla rahoitettavan kirjaston. Suomen vanhimpana yleisenä kirjastona pidetään Vaasaan 1794 eurooppalaisen lukuseura-aatteen pohjalla perustettua lukuseuran kirjastoa. Lähempänä kansankirjastoa toimi kuitenkin Rabbe Wreden Anjalaan 1803 perustama Regina-koulun kirjasto.

Varsinaisen kirjastoherätyksen sai maassamme aikaan Antreasta kerjäläis-pöikana Viipuriin tullut, ja ainoastaan rippikoulun käynyt, kauppa-apulainen Juho Pynninen. Palavilla kirjoituksilla kirjasto- aatteesta Kanava-lehteen hän sai perustetuksi kaikille tarkoitettun yleisen kirjaston Viipuriin 1845. Kirjaston ensimmäiseksi hoitajaksi Pynninen ryhtyi itse. Heräävä kansallisuus- aate edisti kirjaston syntymistä. Kirjaston puolesta puhuja oli J.V. Snellmanin lisäksi erityisesti Yrjö Yrjö-Koskinen, joka tätä varten laati erityisen kansanvalistusohjelman 1856. Siinä erityisesti papistoa kehoitettiin perustamaan pitäjiin kirjastoja. Se ehkä antoi ajatuksen meidänkin kirjaston perustamiseen.

Tarvasjoen kirjaston perustaja pastori Adolf Lindman.

Jo samana vuonna kuin Viipuriin oli perustettu kirjasto myös Liperiin ja seuraavana vuonna Heinjoelle. Vuonna 1850 perustettiin kirjasto Raumalle ja Vaasaan, Vähäänkyröön vuonna 1851 ja Kiukaisiin ja Tyrvälle 1852. Ennen Tarvasjoen kirjastoa ilmoitetaan eräissä tilastossa Turun ja Porin läänin perustetun 9 kirjastoa, joista erät kuitenkin nukahtivat alkuunsa. Kaupungeista Pori sai kirjaston 1858, Tampere 1861 ja Turku 1863. Naapuripitäjistä Marttila ja Karainen saivat kirjaston 1860, Lieto 1865, Aura 1869 ja Paimio 1882.

Tarvasjoen kirjaston perustaminen

Useimpien kirjastojen syntymisen takana on ollut yksityinen, kirjasto- aatteelle syttynyt henkilö. Tarvasjoella tämä henkilö oli saarnahuonekuntamme silloinen saarnaaja pastori Adolf Lindman. Hän oli syntynyt Turussa vuonna 1821, tullut ylioppilaaksi 1846 ja vihitty papiksi 1849. Lindmanin sukujuuret olivat Tarvasjoella, josta hänen isänsä isoisä oli syntynyt Tyllilän Puntarilta. Sukusiteet olivat edelleen kiinteät ja hän halusi tulla tänne papiksi.

”Täällä Lindmanin suuret odotukset

Kiertokoulunopettaja Antti Pennanen.

pääsystä sielunpaimeneksi isänsä maille muuttuivat pian murheeksi ja pettymykseksi. Näin hänelle Tarvasjoella vietetyt kuusi vuotta olivat koettelemusten aikaa, johon harvojen ilonhetkien lomaan sisältyi paljon surua ja kärsimystä”, sanoo hänen elämäkertansa kirjoittaja. Hän itse sairasti tuona aikana paljon ja hänen kaikki kolme silloista lastaan kuolivat. Merkittävää Lindmanin Tarvasjoen vuosina oli Krimin sodan kausi (1853-1856). Vaikka ei varsinaiset sotoimet tänne asti yltäneetkään, ne aiheuttivat paikkakunnalle monenlaisia ikävyyksiä. Sotaväen majoitus, suurten kruununmakasiinien rakentaminen, raskas kyytivelvollisuus ja kulkutautien tiheä esiintyminen rasittivat koko seutua.

Vaikeuksien keskellä Lindman ponnisteli seurakuntansa hyväksi. Hän itse kertoo päiväkirjassaan tärkeimmistä aikaansaannoksistaan täällä, joita olivat kirjaston ja lainamakasiinin perustaminen, kirkon puhdistaminen ja laudoittaminen, asukkaiden vapauttaminen sotaväenosastojen majoituksesta, kappelinoikeuksien saaminen seurakunnalle ja pyhäkoulun perustaminen lapsille. Täällä hänelle heräsi hänen myöhempi intohimosuunnaishistoriaan ja laaja keräilyharrastus.

Lindman käsitti kirjaston suuren merkityksen kansansivistystyössä. Sen perustaminen vaati kuitenkin varoja, joita ei köyhällä seurakunnalla, eikä sen köyhällä saarnaajalla ollut. Hän uskoi kuitenkin, että kansa oivaltaa kirjaston merkityksen omaksi edukseen ja on valmis tukemaan sen perustamista. Seurakunnalleen hän esitti ajatuksensa 18.6.1857, josta hän itse kertoo päiväkirjassaan näin: ”Kesäkuun 18 päivänä vietettiin juhlaa kristinuskon Suomeen tulon 700 -vuotismuistoksi. Saarnateksteinä oli aamujumalanpalveluksessa Jes. 60:1-4, päiväjumalanpalveluksessa Tiit. 3:3-7 ja iltajumalanpalveluksessa Luk. 1:68. Kolehti, joka tänä päivänä tuotti 3 hopearuplaa ja 33 kopekkaa, meni pakanalähettyksen hyväksi. Tämän juhlapäivän muistoksi saarnaaja pani kiertämään keräyslistan lainakirjaston perustamiseksi Euralle, johon listaan jo samana päivänä merkittiin 6 hopearuplaa ja 60 kopekkaa.”

Jälkipolville on säilynyt Lindmanin tuolloin pitämään saarnaan liittämä ”ylöskelotus” kirjaston perustamiseksi. Siinä hän väkevin sanoin kuvaa kuinka Suomen kansa on vielä puoliraakaa, joka ei välitä muusta, kuin saa jokapäiväisen toimeentulonsa tyydytyksi ja suuhunsa mikä parasta on. Se on harrastusten päämäärä. Moni ei korkeammasta ja ylevämmästä elämästä tahdo mitään tietää. Siksi hän vetosi: ”Koska nyt tulemme viettämään merkittävää juhlaa, muistojuhlaa valkeuden tulosta maahamme, niin mikä olisi meille soveliaampi, kuin että jollakulla tavalla tehdä tuo päivä muistettavaksi seurakunnassamme. Mitenkä taitaisimme sen siunaavaisemmalla tehdä, kuin että me yhteisillä voimilla pyrimme auttamaan sivistystyötä täällä eteenpäin. Minä aikoisin nyt siis eteemme asettaa lainakirjaston, joka sisällensä pitäisi opettavaisia, rakentavaisia ja huvittavaisia kirjoja, joita halullisille lukijoille lainattaisiin. Tällä tavalla laitettaisiin saada lukuhalu ja taito parantetuksi, pahat kyläjuokset ja

niistä seuraavat pahuudet estetyiksi, sekä pimeys ja raakuus hävitetyiksi.”

Ehdotuksensa jälkeen Lindman kysyy: ”Mistä varat tähän yritykseen näin köyhinä vuosina? Minä vastaan: jokapäiväinen kokemus sen todistaa, että missä tahto on palava, siellä löytyy myös varoja. Missä lihan himoja tahdotaan täyttää, siinä ei puutu varoja. Niin myös hengellisissä asioissa – jos vain on henkeä.”

Maatalouden tuloista täysin elävälle seurakunnalle edellinen vuosi oli ollut sadoltaan huono ja alkava kesä oli ollut kylmä ja kuiva. Runsas kuukausi aikaisemmin seutua oli kohdannut suuri onnettomuus, kun koko Euran kylä taloineen oli palanut ja vaati jälleenrakennukseen koko paikkakunnan tukea. Sotaväen majoitus ja kyytivelvollisuus oli ollut raskas rasitus.

Lindman totesi ajan raskauden, mutta muistutti ”kuinka ennenkin esim. Isonvihan aikana on tämän seudun kansa uhrannut. Silloin, vaikka oltiin köyhässä ja viheliäisessä tilassa, ostettiin Herran huoneeseen uusi kirkonkello, josta vieläkin kertoo lause kirkonkellon pinnassa: ’Euran kappelin asuvaisten kustannuksella rasittavaisen sodan aikana valettu’. Siis ne teistä, jotka tahtovat tällaisen siunatun muiston jättää jälkeen tuleville – teille jätän tilaisuuden uhrauksiin jumalanpalveluksen jälkeen tänä suurena riemujuhlana.”

Kirjaston alkuvuosien toiminta

Loppuvuoden aikana 1857 kirjaston rahoitus saatiin kuntoon vapaaehtoisin varoin. Kirjastolle hyväksyttiin säännöt ja valittiin ensimmäinen johtokunta. Siihen tulivat Marttilan silloinen kirkkoherra J. V. Elmgren, pastori Adolf Lindman, Juvan kartanon vuokraaja Matti Jaakonpoika ja talollinen Heikki Juhanpoika Paavola. Kirjastonhoitajaksi määrättiin seurakunnan saarnaaja.

Kirjasto varten ostettiin kirjakaappi, joka sijoitettiin kirkon sakastiin. Ilmeisesti Adolf Lindman hankki yksin kirjaston ensimmäiset kirjat. Lainaustoiminta voitiin aloittaa vuoden 1857 marraskuussa ja kirjoja voi lainata sunnuntaisin jumalanpalveluksen jälkeen. Ei ole tiedossa mitä olivat kirjaston ensimmäiset kirjat, mutta ilmeisesti niitä on edelleen kirjaston vanhojen kirjojen arkistossa. Suurin osa kirjoista oli uskonnollisia, kuten koko silloin Suomessa kustannettu kirjallisuus. Mukana oli kuitenkin historiaa, luonnontieteitä, maataloutta, lasten kasvatusta, ihmisten ja eläinten terveydenhoitoa koskevaa kirjallisuutta sekä runoutta.

Kirjaston alkuvuosista on hyvin vähän kirjallista tietoa, mutta näyttää että Lindmanin seuraaja Johan Salenius hoiti ja kartutti hyvin kirjastoa. Hänen jälkeensä kirjastonhoitajana toimi kanttori H. Widgren vuoteen 1869, jolloin alkanut kunnallishallinto päätti kuntakokouksessa kirjaston kuuluvan kunnan toimialaan ja valitsi kirjastonhoitajaksi kiertokoulunopettaja Antti Pennasen. Kirjasto toimi edelleen kirkon sakastissa, kunnes Pennasen seuraajaksi valittiin pastori J. V. From vuonna 1887 siirsi kirjaston Sillanpään pappilaan.

Kirjasto kiertolaisena

Vuonna 1891 kirjasto lopullisesti muutti pois kirkon tiloista Sillanpään pappilan kamarista Euran koululle. Kirjastoa ryhtyi hoitamaan opettaja David Seppälä. Hän oli ilmeisesti ensimmäinen kirjastonhoitaja, joka opettajaseminaarissa oli saanut koulutusta kirjaston hoitamiseen. Tästä eteenpäin Euran koulun usein vaihtuvat opettajat hoitivat kirjastoa. Heistä pisimpään kirjastoa hoiti opettaja Vilho Mattila vuosina 1910-1919. Euran koululla kirjat olivat vielä sijoitettu kirjakaappeihin, joita oli kaksi. Ensimmäisen täydellisen kirjaluettelon mukaan vuonna 1904 kirjastolla oli 394 kirjaa, joiden määrää samana vuonna lisättiin 127 kirjalla, jolloin kirjaston kirjojen määrä ylitti 500 kirjaa.

Maamme itsenäistyttyä ensimmäisten

Vanha kunnantalo Kuukkala, jossa kirjasto toimi 1931–1948.

Kirjastonhoitaja Hannes Heikkilä työhuoneessaan Kuukkalassa. Heikkilä toimi kirjastonhoitajana vuosina 1920–1967, eli 47 vuotta.

kunnallisvaalien jälkeen kirjastokin huomioitiin uudella tavalla. Kirjasto muutti 1919 Euran koululta Nuorisoseuralolalle. Kirjastonhoitajaksi valittiin vasta 18-vuotias Hannes Heikkilä, joka lähes yhtäjaksoisesti hoiti kirjastoa vuoteen 1967 eli 47 vuotta.

Heikkilä kehitti kirjastosta koulujen rinnalle kunnan sivistystoiminnan keskuksen. Kirjasto pääsi 1921 valtionavun piiriin ja kirjojen määrää pystyttiin lisäämään huomattavasti vuosittain. Lainaajat rekisteröitiin ja siirryttiin korttijärjestelmään. Kirjakaapeista siirryttiin avohyllyihin, kirjat luokiteltiin ja osastoitettiin. Suurilaan ja Jauholaan perustettiin lainausasemat 1922 ja Alikulmalle 1924. Kirjaston suojissa kuunneltiin innostuneesti ensi kerran radiota Tarvasjoella 1926. Kirjasto oli vuodesta 1928 avoinna kaksi kertaa viikossa.

Kunta oli ostanut 1930 ns. Kuukkalan

kaupan kulkutautisairaalaaksi, jonka se kunnosti kunnantaloksi. Täältä kirjasto sai ensimmäiset omat tilat 1931. Vaikka tilat pian tulivat ahtaiksi kirjaston laajentuessa, ne olivat omat ja toimivat. Näissä tiloissa kirjasto toimi koko henkisesti vireän 1930-luvun. Erityinen juhlapäivä oli kirjaston historiassa Kalevalanpäivä vuonna 1933, jolloin kirjasto täytti 75 vuotta. Elettiin suurta isänmaallisen innostuksen aikaa ja Tarvasjoellakin 42 henkilöä muutti ruotsinkielisen sukunimensä suomenkieliseksi. Vuonna 1936 Jauholan lainausasema muutettiin sivukirjastoksi.

Sitten tulivat sodan vaikeat vuodet. Kirjastonhoitajan jouduttua talvisotaan ja myös jatkosotaan kirjastoa hoiti opettajaksi valmistuva Alli Koskiranta. Jatkosodassa haavoittunut Heikkilä palasi tehtävänsä 1942. Sota-aikana ja sen jälkeen kunnan tehtävät laajenivat, niin

Kirjaston 100-vuotisjuhlan yleisöä Tarvalassa 22.6. 1958.

Kirjastonhoitaja Aino Elomaa toimi kirjaston ollessa Tarvas-Hovissa kirjastonhoitajana vuosina 1968–1988.

että kaikki Kuukkalan tilat tarvittiin sen toimintaan. Siksi kirjaston oli muutettava 1946 Kenttätuvan ullakolle. Täällä kirjaston silloiset 2500 kirjaa täytti koko yläkerran ja Heikkiläkin väsyi ahtauteen ja kylmyyteen. Jonkin aikaa Jussi Virola, joka asui Kenttätuvalla, hoiti kirjastoa.

Tarvalasta Tarvas-Hoviin

Vuonna 1948 valmistui Tarvasjoen uusi kunnantalo Tarvala. Täältä kirjasto sai uudet sitä varten suunnitellut ja rakennetut tilat. Nyt Hannes Heikkilä palasi hoitamaan takaisin kirjastonhoitajan virkaa. Läänin kirjastotarkastaja kehuu lausunnossaan Tarvasjoen silloista kirjastoa piirinsä parhaaksi maaseudun kirjastoksi. Kirjaston toiminta monipuolistui. Opintokerho opiskeli englantia ja joka kuukauden kolmas sunnuntai Hannes Heikkilä esitti elokuvia raittiyslautakunnan elokuvakoneella.

Kirjaston viettäessä erittäin juhlallisesti vuonna 1958 toimintansa 100-vuotisjuhla, sen kirjamäärä oli noussut jo lähes 4700 kirjaan ja lainaus oli vilkasta. Vuonna 1964 Suurilan uuteen kouluun perustettiin toinen sivukirjasto. Noina vuosina kunnan toiminta laajeni nopeasti ja Tarvalan kaikki tilat olisi tarvittu toimistotiloiksi. Yhdeksi ratkaisuksi päätettiin vuokrata kirjastolle uudet tilat nuortentalo Tarvas-Hovista, joka valmistui 1968. Hannes Heikkilä päätti pitkän kirjastouransa tässä vaiheessa ja uudeksi kirjastonhoitajaksi valittiin 1968 Aino Elomaa. Helmikuussa 1969 kirjasto pääsi muuttamaan uusiin tiloihin, joka oli sen historian kahdeksas sijaintipaikka.

Kirjaston sijoitus Tarvas-Hoviin oli maamme kirjastojen historiassa erikoinen. Toimihan kirjasto monitoimitalossa, jossa sijaitti koko kunnan vapaa-ajankeskus. Kun kirjaston viereen rakennettiin uimahalli ja liikuntapaikat ympärillä laajenivat, oli kirjasto pitäjän keskeisimmällä paikalla Euran koulun lähellä. Kirjaston käyttö laajenikin nopeasti, kirjamäärä kasvoi ja palvelut monipuolistuivat. Kirjasto järjesti kirjailijavierailuja ja teemapäiviä. Taidenäyttelyjä oli aika-ajoin ja satutunnit lapsille tulivat säännöllisiksi. Kirjaston ja koulujen yhteistyö tuli jatkuvaksi. Kirjasto oli nyt avoinna neljänä päivänä viikossa ja aukiolotuntien määrä nousi kahteenkymmeneen.

Kirjaston viettäessä 125-vuotisjuhla 1982, sen hyllyissä oli jo yli 15 000 kirjaa ja kolmannes pitäjän asukkaista käytti sitä säännöllisesti. Lainojen määrä ylitti 24 000 lainaa vuodessa. Viime vuosikymmenet ovat olleet kunnissakin kovan keskittämisen aikaa. Niinpä kirjastokin luopui siirtokokeelmista Alikulmalla ja Horrisissa 1973 ja sivukirjastoista Suurilassa ja Liedonperässä 1990-luvulla. Aino Elomaa jälkeisen kirjastonhoitajina toimivat Riitta Tarvonon 1988-1993 ja Johanna Täng 1993-1996.

Kirjasto nykyisiin tiloihin

Kirjaston tilat Tarvas-Hovissa tulivat ajanoloon riittämättömiksi, eikä laajennusmahdollisuuksia ollut. Siksi kunta vuonna 1997 päätti vuokrata Tarvasjoen Osuuspankilta sen entiset toimitilat kirjastolle. Näissä tiloissa kirjasto on nyt toiminut jo kymmenen vuotta. Kirjastonhoitajaksi valittiin 1996 Sini-Päivi Aho-Tanninen ja hän toimii edelleen päätoimisena ja toisena kirjastovirkailijana on toiminut vuodesta 2004 Annamari Koski.

Täyttäessään 150 vuotta Tarvasjoen kirjasto on nykyaikainen kulttuurikeskus, jonka kirjojen määrä oli viime vuoden vaihteessa 20824 kirjaa. Lisäksi musiikki- ja videotallenteiden määrät ovat nopeasti laajentuneet ja tilattujen lehtien valikoima on monipuolinen. Yhteistyö lähikirjastojen kanssa on päivittäistä ja kaukolainojen kautta on mahdollisuus laajaan kirjavalikoimaan.

Juhlavuotenaan kirjasto on päättänyt julkaista 150-vuotishistorian ja juhlapäiväksi on valittu kirjastoviikon torstai 4.10.2007.

Tarvasjokiset ovat perinteisesti olleet hyvää talkooporukkaa. Yhteishenki seurakunnassakin on huippuluokkaa, ja musiikkijohtokunnan pj. Timo Isotalo on polkaissut käyntiin monta projektia, joiden toteuttamisessa on tarvittu myös ulkopuolisten rahoittajien apua.

Tällä hetkellä on käynnissä varainkeruu digitaalisten kirkkourkujen hankkimiseen Tarvasjoen seurakuntatalolle. Urkuja tarvitaan pääasiassa kanttorin talviharjoitteluun, mutta niitä voidaan käyttää myös vaihtoehtoisena säestyssoittimena eri tilaisuuksissa. Kirkon lämmittäminen talvisin pelkän urkuharjoittelun takia ei ole pidemmän päälle taloudellisesti kestävä.

Ongelman ratkaisuksi löydetty digitaaliurut sopivat kooltaan ja ulkonäöltään hyvin Tarvasjoen seurakuntatalolle. Soitin on suunnilleen pianon kokoinen ja maksaa n. 4000 euroa. Olennaisinta digitaaliurussa on täysimittainen jalkio, joka mahdollistaa kanttorin täysipainoisen urkuharjoittelun.

Keräyksen järjestäjänä toimii Tarvasjoen seurakunnan musiikkityön johtokunta, joka on saanut keräykseen asianmukaisen luvan Loimaan kihlakunnan poliisilaitokselta. Keräys polkaistiin käyntiin 25.3.2007. Aluksi keräys kattoi paikalliset yritykset, joiden avulla saatiinkin jo kolmannes keräyssummasta koottua. Seuraavaksi käännyttiin yhdistysten puoleen, ja parhaillaan odotellaan niiltä tulevaa apua.

Musiikkijohtokunnan "URKUPONNISTUS"

Kanttori Petri Kopponen harjoittelee itse rakentamassaan "kasvihuoneessa". Ratkaisu ei ollut osapuolia tyydyttävä.

Kanttori Petri Kopponen seuraa luotavaisena keräyksen edistymistä. Pienten apu-urkujen käyttö on tänä päivänä melko

tavallista. Joillakin kanttoreilla on tällaiset digitaaliurut jopa kotonaan. Seurakunnalla ei olisi ollut mahdollisuuksia näin

suureen investointiin, joten musiikkijohtokunta päätti ottaa ohjat omiin käsiinsä. Kopponen lausuu kiitoksensa kaikille tähän asti kampanjaan osallistuneille, ja toivoo vielä kesän mittaan saavansa uusia lahjoittajia.

Loppuponnistus tullaan näkemään 25.11.2007., jolloin Tarvasjoen kirkossa järjestetään juhlakonsertti 90-vuotiaan Suomen kunnaksi. Konsertin tuotto käytetään urkujen hankintaan. Esintyjäksi saapuu salolainen puhallinorkesteri PIAZZA BRASS.

Digitaaliurut.

KYLVÖNSIUNAUS

Ikivanhaa, jo keskiajalta periytyvää tapaa noudattaen ovat maaseudun ihmiset kokoontuneet keväisin kylvöjä aloittaessaan pellon laidalle kylvönsiunaukseen. Vuosikymmenten vieriessä tuo tapa oli pitkään unohdettu, kunnes 1990-luvulla se maataloustuottajain toivomuksesta otettiin uudelleen käyttöön. Varsinais-Suomessa ensimmäisinä Tarvasjoen tuottajat kutsuivat vuonna 1992 kirkon läheiselle Riitta ja Jaakko Uudentalon kylvöpellolle meitä kylvönsiunaukseen ja siitä asti on siunaus vuosittain toimitettu.

Tänä vuonna toukuun viidennen päivän aamu valkeni kauniina ja lämpimänä, kun kahdeksankymmeneen nouseva seurakuntalaisten joukko kokoontui Horristen Leppämäen pellon laidalle kylvönsiunaukseen. Koivut olivat jo hiirenkorvalla, nurmipellot viheriöivät ja leivoset liitelivät korkeuteen konserttia pitäen. Tuottajien puheenjohtaja Ensi Kultra toivotti ihmiset

Kylvönsiunaus 5.5. Horristen peltojen laidalla

tervetulleiksi tähän perinteiseen tilaisuuteen. Lauluhytje Manteleiden, Niilon sekä Pirkon ja Timon musiikkiesitysten jälkeen Outi Niiniahho puhui Jumalan suuresta siunauksesta antaessaan meille jokapäiväisen leipämme. Vaikka elintarvikkeiden tuottajien määrä koko ajan vähenee, tajuamme me laajalti kansana, miten suuria Jumalan lahjoja ovat luonto, kaiken kasvun ihme, puhdas ja runsas sato. Kylvöt siunatessaan hän pyysi sitä niin kylvöille kuin kylväjille. Isännän kylväessä vakasta siemeniä peltoon yhdyimme me virteen yhdessä rukoillen ja kiittäen Taivaan Isää.

Tilaisuuden lopuksi tuottajaliiton edustaja Aino Launto-Tiuttu toi maakunnan tuottajien tervehdyksen tähän tilaisuuteen, kun samalla vietämme isänmaamme ja sen tuottajajärjestön 90-juhlavuotta. Kaikki

kokoontuimme lopuksi nauttimaan tuottajanaisten tarjoamat kahvit.

RUUHKA KIRKONMÄEN GRILLILLÄ

Kirkonmäen Grilli oli menestys ja moni ohikulkija olisi varmasti halunnut piipahtaa haukkaamassa välipalaa kauniilla kirkonmäellämme ja vielä hyvässä seurassa.

Saapa nähdä, koska Kirkonmäen Grilli seuraavan kerran kokoaa itsensä kirkon tai seurakuntatalon nurkkiin ja ilahduttaa herkuillaan.

Mutta eihän Tarvasjoella ole grilliä?

Nyt on näköhavainto ja todisteena tässä siitä valokuva. Keva-kerholaiset saivat vierailta keväisenä kerhopäivänään Kirkonmäen Grillissä, joka suunniteltiin ja toteutettiin vain heitä varten (tällä kertaa) seurakunnan puuhanaisten toimesta. Grillin tuotteina olivat maalis-kuisena perjantaina nakkisämpylät eli hodarit ja munkit kahvin kera. Kioskin odotetuille asiakkaille jaettiin kerhossa kuponkeja, joilla sai "ostaa" Kirkonmäen Grillistä päivän tuotteita. Grillillä kävi kova kuhina ja nakkisämpylät hävisivät parempiin suihin alkupaloina. Päiväkahvin janon tyrehtytti grillin maukas kahvi sokerimunkilla höystettynä.

Kehitysvammaisten Keva-kerho on Auran ja Tarvasjoen seurakuntien diakoniatyön yhteinen toimintamuoto. Kerholaisia on yhteensä kymmenkunta. Joka toinen perjantai vuorotellen seurakunnissa kokoontuvaan kerhoon tulevat mielellään niin kerholaiset, kuin ohjaajatkin. Kerhon ohjelmassa vaihdetaan kuulumisia, askarrellaan, lauletaan, kuunnellaan, piirretään, keskustellaan, suunnitellaan, retkeillään ja seurataan hartaushetkissä kirkkovuoden tapahtumia ja tietysti juodaan päiväkahvit. Kerhossa huonompikin tuuli kääntyy yleensä iloksi.

Kaisa Lahdenkauppi
Tarvasjoen seurakunta

Kesäjuhlien perinnejumalanpalvelus

10.6.2007 klo 10 Tarvasjoen kirkossa
1700-luvun messukaavan mukaan
Toimittaa teol.tri Esko M. Laine,
kanttorina Minna Mäkinen

- ehtoolliselle ilmoittautuminen
klo 9.15 alkaen
- kirkkoväen toivotaan
pukeutuvan mustiin

Perinteinen evankeliumijuhla

27.6.2007 klo 11.00
Tarvasjoen Leppämäessä
Puhuvat: Teol.tri Reijo Arkkila,
teol.tri Seppo Suokunnas,
rov. Jouko Kyrö,
past. Outi Niiniahho,
Sudanin kirkon piispa Andrew Mbugo,
Etiopian kirkon pääsihteeri Ato Ondale
ja past. Dawid Tufa

SINIVALKOINEN HELJÄ

Olin lukenut Arabian esitteestä professori Heljä Liukko-Sundströmin taiteilijan omaa elämää ja hänen uutta luovaa työtään kuvaavat lauseet: ”Neljätoistavuotiaana tiesin, että minusta tulee taiteilija. Nyt on takana taiteilijana Arabiassakin jo 40 vuotta. Ja joka päivä löydän uutta, josta innostun tavattomasti. Minä joka pidin itseäni ilman ihmisenä, sukelsin mereen. Paratiisisaarella, kalojen valtakunnassa, sinistä, sinistä ja aina vaan sinistä.

Valkoinen on ollut lähellä minua aina. Se puhdistaa. Siinä on voimaa, sillä se antaa luvan aloittaa uusi. Se johdattaa etsimään ennen kokemattomaa ja ruokkii mielikuvitusta. Ja yhä uudelleen se houkuttelee taiteilijan minussa siirtämään kokemani keramiikkaan ja lasiin. Heljän valkoiseksi.”

Luettuani tuon ajattelin: ”Neljätoistavuotiaana” – sehän oli silloin, kun professori eli vielä lapsuuttaan ja nuoruuttaan Tarvasjoella. Syvä mielenkiintoni heräsi ja pyysin taiteilijalta hetken aikaa keskustella yhdessä hänen rikkaasta ja täysillä eletystä elämästä.

Myrskytuuli kohisi rakennusten nurkissa ja painoi kaarelle suuretkin puut. Se viskoi lumiräntää ruutuun ja maisema oli likaisen harmaa. Sää sai jo kauniiden päivien nostaman iloisen kevätmielen apeaksi. Olin tullut perille. Ovi avautuu ja astun yli kynnyksen. Huoneiden lämpö ja seiniltä rikkaana tulivat kuvat ja tarinat antavat vähitellen takaisin keväisen mielen. Tunsin tulleen suojaiseen soppeen.

Olin saapunut Humpplaan Ateljee Heljään sovittuna aikana. Vieraanvarainen emäntä kutsuu kahvipöytään, mutta ateljeehen tutustuvat asiakkaat tarvitsivat palvelua ja neuvontaa ja yhteinen kahvihetki sai odottaa. Seuraan taiteilijan eloisaa, välitöntä seurustelua. Samat syvät siniset silmät, sama puhtaan valkea olemus kuten olin oppinut hänet tuntemaan. Asua täydentää tyylikäs huivi kaulalla. Kuulen vuolaan avoimena pulppuavan puheen, jossa ei ole kuitenkaan yhtään tyhjää sanaa. Tarinankertoja vangitsee kuulijan, avaa oven yhteisen maailman me elämänkehään.

Polut menneisyydestä

Keskityn kuuntelemaan Heljän elämän tarinaa. Tarinoita, joista on yhtymäkohtia lähes jokaiseen hänen työhönsä. Heljän äiti oli maanviljelijän tytär Sauvosta, suomenruotsalaista sukujuurta. Äidin taiteellinen lahjakkuus ilmeni lähinnä taitavana piirtäjänä. Heljä kertoo: ”Olin 1-vuotias, kun mummu kuoli, enkä tietenkään muista hänestä mitään. Ehkä se, että minulle kerrottiin jo aika pienenä, että mummu oli siunannut minut ennen kuolemaansa, on tehnyt hänestä minulle tärkeän ’yläkerran kontaktihenkilön’. Mummu oli sillittänyt päätäni ja sanonut: ’Voi Heljä kullane, Heljän puolta täytyy pitää’, jolloin äitini oli kysynyt: ’Entä Ilkka, Heljän kaksoisveli?’ Mummun vastaus oli: ’Ilkka on mies ja mies pitää aina puolensa.’ Jälkeenpäin ajatellen Ilkka olisi kyllä tarvinnut siunauksensa.”

Isä oli syntynyt Hämeestä Längelmäeltä. Isän suku oli lähtöisin Keuruulta Keurusselän rannalta Iso-Liukon talosta. Sen talon avara 10 x 10 metriä oleva pirtti oli rakennettu pelkästään puunauloja käyttäen. Pirtti oli maankuulu jo isonvihan suojapirttinä. Isän sukujuuret liittyvät laajaan Melasten sukuun Ruoveden Vitsakoskelta, jossa on ollut paljon taiteellista lahjakkuutta. Tarinoita isänkin elämänpöytästä on löytänyt tiensä Heljän tuotantoon.

Isä oli valmistunut agrologiksi Hyvinkään maatalousopistosta ja neuvojan työ toi hänet Varsinais-Suomeen. Ollessaan neuvonantajana Hinnerjoella hän löysi vaimonsa, Sisko Forsblomin, joka oli valmistunut kansakoulunopettajaksi ja oli täällä ensimmäisessä työpaikassaan. Nuori aviopari kotiutui Vehmaan Irjalaan, jossa isä viljeli työnsä ohella vuokra-

Sisko Liukko opettajana Tarvasjoella.

maansa maatilaa. Täällä syntyi Heljä ja kaksoisveli Ilkka kesällä 1938. Perheen lopulta kasvaessa neljään lapseen ei äiti etsinyt opettajan työtä, vaan jäi emännäksi hoitaen lapsiaan.

Syttyi sota, joka vei Martti Liukon viideksi vuodeksi sotatoimiin ja sen jälkeen ohjaamaan siirtoväen asutusta. Jos oli sota-aika ollut ihmisille vaikeaa, olivat sitä myös rauhaan sopeutumisen vuodet ja sen tuomat kriisit. Lasten jo kasvetta alko Heljän äiti etsiä opettajan työtä, ja se toimi löytyi Tarvasjoelta Liedonperän koululta.

Lapsuuden maisemat

Sisko Liukko saapui pelko sydämessä Liedonperän alakoululle kesällä 1950. Hän mietti: mitähän paikkakunnan ihmiset minusta ajattelevat. Opettaja, jolla on neljä pientä lasta hoidossaan, mitähän siitäkin tulee? Pelko oli kuitenkin aiheeton. Koulupiiri otti lämpimästi uuden opettajan vastaan. Maitotinki tarjottiin. Emännät toivat koululle lämpimäisiä leipomispäivinä ja kaikkien ovet olivat avoinna vierailulle. Yläkoulua hallitsi, kuten jo vuosikymmeniä, opettaja Matilda Hinkka. Hänen ystävyyteensä oli vaikea päästä, mutta pian häneenkin solmittiin suhteet. Heljä muistaa, kuinka muutaman vuoden kuluttua opettaja Hinkka pyysi häntä avustamaan todistusten kirjoittamisessa nähtyään hänen käsialansa kauneuden.

Koululla keitti ruokaa Irma Rönnemaa, koululasten toinen emo. Koulutoverit tulivat pian myös leikkiverieiksi, vaikka lähiympäristössä tuntui elävän vain poikia. ”Mitä vikaa on niissä pojissa?”

Nyt kymmeniä vuosia myöhemmin Heljä muistelee kirjassaan koululta avautuvaa lapsuuden maisemaa: ”Peltomaisemat, joissa on avaruutta, ovat minua. Heinäseipäät, joita rakastan, nekin edustavat kuvissani turvallisuutta. Niihin oli ihana piiloutua sadetta pitämään.” Koululle avautui Jauholan laajat pellot: syksyisin mustalla kynöksellä, talvella valkeat, keväisin vihreät ja sitten syksyllä kultaisiin laihoihin. ”Vilja-aihe toistuu myöhemmin usein teoksissani. Se toimii ihmiselle tärkeänä, kaiken elämän symbolina.” Koulun takaa alkoi metsä, keväiset valkokuokkorinteet, vähän myöhemmin kielot, vanamot, metsätähdet ja orvokit. Lähimetsässä oli paljon valkokylkisiä koivuja. Etäämpänä uljaat kilpikaarnaiset männyt kohottivat uljaita latvojaan korkeuteen.

”Olen koko elämäni rakastanut vuodenaikoja, vaikka talvi on niin vaikea kestää. Mutta ilman sitä ei tulisi ihanaa, kaiken puhdistavaa kevättä ja kesää.” Peltolakeudella vesisadekin on täysin erilainen kuin kaupungin ahtaudessa. Samaa on kokea aukeilla lumisateen verho, talvella valkeat lumiset pellot, suviyön lyhyt hämäräys, elokuun iltojen kuulaus, syksy-yön tähtitaivas, maiseman laidalta tuikkivat naapurin valot.

”Mitä näin, mitä kuulin, mistä elin. Lapsuuden portit. Tärkeimmät. Koko elämänmatkan vaikuttajat. Ajattele, muista, opi ymmärtämään.”

Elisenvaaran koulu ja taiteellinen herääminen

Liukon perheen kiinteä koti oli muuttunut Vehmaalta Mynämäelle omalle tilalle. Isän työ vei hänet Farmokseen ja Lääke Oy:n, Munakuntaan ja Munavakkaan. Isä oli luonteeltaan innovatiivinen keksijä, menetelmien ja koneiden luoja. Tarvasjoen maanviljelijät muistavat hänet lähinnä untuvikkojen sukupuolimäärityksen Suomeen tuojana ja suurkanaloiden kehittäjänä. Heljä tuntee perineensä isältään teknisten taitojen nopean oivaltamisen ja pystyneensä toteuttamaan sitä myös taiteellisuudessa oman alan menetelmissä.

Liedonperässä tuli ratkaistavaksi Liukon lasten keskikouluun meno, jolloin Elisenvaaran koulu Kyrössä voitti laadukkaampana Mynämäen koulun. Heljä oli aloittanut ensimmäisen vuoden keskikoulun Mynämäellä. Hän pitää ratkaisevana koko tulevalle elämälleen ja taiteilijan uralleen, että hän sai jatkaa opintojaan juuri Elisenvaaran koulussa. Erityisesti koulun kaksi opettajaa, äidinkielenopettaja Esko Ervasti ja kuvaamataidonopettaja Olavi Lanu avasivat hänen taiteellisen maailmansa, syyttivät luomisinnon ja rakensivat pohjaa hengen palon niin

Heljä Elisenvaaran yhteiskouluun tulossa.

Liukon perhe 70-luvulla Mynämäellä. Vasemmalta: Marketta, Rauni, Martti Liukko, Sisko Liukko, Heljä ja Ilkka.

sanalliseen kuin kuvalliseen ilmaisuun. Näin Heljä jo neljätoistavuotiaana tiesi, että hänestä tulee taiteilija.

Opiskelu Kyrössä tiesi, että viikot oli asuttava opiskeluasunnossa pois perheen huolenpidosta. Se tiesi toisaalta itsenäistymistä ja vapautta, mutta myös vastuuta ja tiukkaa talouden pitoa. Tarvasjoella Kyröntietä lähellä asuvat pääsivät kotoaan kouluun linja-autolla päivittäin, mutta Liedonperästä oli aamuin illoin kuljettava autolle pitkät matkat polkupyörillä, ellei hankkinut Kyröstä asuntoa. Koulutovereista Heljä muistaa Raija Virtasen, Raija Kosken, Ilkka ja Olli Rönnemaa, Reino Tapanin, Lauri Lehtosen ja erityisesti

Hannu Mansikkaniemen, jonka kanssa hän istui vierekkäin. Hannu oli hieno luonteeltaan. Hänestä jäi erityisesti Heljän mieleen viisas rauhallisuus ja kauniit kädet. Hannukin oli niitä aikaisin täältä lähtiöitä. Tytöistä tulivat läheisiksi erityisesti Sinikka Teräntö ja Raisa Larjuskin (Lardot).

Monet 1960-luvun älyköt ja radikaalit kävivät koulujaan 1950-luvulla. Näin Elisenvaaran koulussa kuten Jouni Lompola tai Hannu Taanila ym. sanankäytön taiturit. Opetuksen auktoriteettinen ote muuttui ja opettajien ja oppilaiden vuorovaikutus kasvoi keskustelemaan suuntaan. Heljä opiskeli täysillä niitä aineita, joita hän arvosti. Kymptit tulivat äidinkielestä, taideaineista, uskonnosta, mutta muut aineet eivät kiinnostaneet. Niinpä rippikoulukeväänä 1953 tipahti neljät neloset ja reput. Niinpä Heljän oli pakko vakavoitua ja 1955 tuli keskikoulu suoritettua.

Ateneumiin ja tie taiteilijaksi

Äidin opettajan työ oli Tarvasjoella päätynyt ja Heljäkin muutti Mynämäelle. Täällä oli pakko päättää uran valinnasta. Kyllä perheessä montaakin alaa Heljän ammatiksi mietittiin, mutta itselle ura oli selvä; hän halusi taiteilijaksi. Äidin mielestä vasta kunnan ammattiin valmistumisen jälkeen voi harrastaa taidetta. Siksi Heljä oli vuoden sairaanhoitajajärjittelijänä Paimion ja Turunmaan sairaalassa ja haki koulunkin, mutta kaipuu taiteeseen paloi voimakkaana.

Niinpä hän haki vuonna 1957 Helsingin vapaaseen taidekouluun ja vietettyään siellä vuoden mm. Unto Pusan oppilaana, hän pääsi 1958 Ateneumin iltakouluun. Niinpä hän oli hakemassa Ateneumiin vuonna 1959 taideakatemiaan päiväkouluun. Hakijoiden määrä oli pelottava noin 1400 nuorta ja taideteolliselle osastolle pääsi vain 10 heistä. Heljä muistaa vieläkin sen tuskaisen riemuntunteen, kun nimi löytyi oppilaitoksen seinällä olevasta valittujen luettelosta.

Nyt alkoi opiskelu taiteellisen muotoilun saloihin, keramiikan ja lasin tekemiseen, kuvan luomiseen ja sen siirtoon materiaan, värien kiehtovaan maailmaan, kemian ja fysiikan lakeihin ja jo luotuun taiteeseen. Siitä alkoi opiskelu saven runoilijana, sanan ja kuvan yhdistäjänä, elämän rikkauden kuvaajana. Perusta ammattitaidolle ja työlle luotiin niinä

vuosina. Syvä totuus on, että taiteilija kasvaa ristiriidoista. Onnistuminen on monen epäonnistumisen tulos. Kun Heljä tuli Arabian Taideteollisuusosastolle valmistumisensa jälkeen vuonna 1962, hän oli kolme vuotta ennen avioitunutta Kauko Sundströmin kanssa Humpplilasta. Rakastuminen ja seurustelu olivat alkaneet jo vuonna 1956 tapaamisella kesäjuhliissa Mynämäessä, joilla Heljä oli lausunut omia runoja. Kihloihin he menivät 1958 ja alttarille astelivat Turun tuomiokirkossa 1959. Koti syntyi Helsinkiin ja perhe kasvoi 1960 Markopojalla ja 1965 Sannakaisa -tytöllä.

Työ Arabiassakin oli kuin koulutuksen

jatkoa, uuden oppimista, kokeiluja välillä epäonnistuen. Oli väriskaalan etsintää, teknisten oivallusten hakemista, materiaalien onnistunutta yhdistämistä. Aluksi työ oli taideoivallisuuden massatuotannon, joka oli taiteellisesti kapea-alaista. Vuonna 1967 Heljä sai siirron Arabian taideosastolle. Se merkitsi taiteellisempaa vapautta. Ensiksi sai keskittyä teollisesti toteutettuun taideos-sarjaan, Multippeleihin, ja siitä koottuun näyttelyyn. Tästä alkoi myös uniikkien töiden syntymisen aika. Vähitellen tuli tunnustusta ja Heljä otettiin kuvataiteilijoiden joukkoon.

Keramiikka- ja kuvataiteilijasta myös tarinankertojaksi

Ratkaisevaa Heljän taidetuotannolle oli kuvansiirtomenetelmän löytäminen ja keraamisen serigrafiikan syntyminen 1970-luvun alussa. Töiden määrä kasvoi, niiden sanoma syveni ja vuosittaiset näyttelyt niin kotimaassa kuin ulkomailla aina Australiaa, Japania, Kanadaa ja Meksikoa myöden saivat paljon huomiota. Myös suuria julkisia töitä alettiin tilata.

Näinä vuosina Heljän tuotantoon tuli yhä enemmän kuvia menneestä elämästä, josta kulkivat polut tähän päivään. Ne tulivat mummosta alkaen äidin koulumaailmaan, lapsuuden leikeistä vuodenaikojen luontokuvuihin, mielikuvituksen unikuvista nykypäivän reaalisuuteen. Taiteilija oli kuin taulussa Odotus, jossa ”pieni tyttö katselee maailmaa ikkunan takaa. Hän asuu sadussa. Jokaisella meistä on oma ikkunamme, josta katselemme ja jossa meidät voidaan nähdä.”

Näinä vuosina Heljästä tuli myös tarinankertoja. Jokaisella kuvalla oli oma tarinansa, jonka syvyyttä katsoja ei voinut täysin tajuta ilman sanallista tarinaa. Ensimmäinen kirja, Heljän lempeitä satuja, ilmestyi 1977 ja nyt on jo kahdeksas kirja ilmestymässä. Vuonna 1981 ilmestynyt Jäniksenpoika sai valtionpalkinnon ja se on käännetty Japaniksi ja Unkariksi.

Heljän maailmankuvaa avarsivat 1980-luvulla stipendimatkat, vuonna 1983 kuukaudeksi Meksikoon ja Intiaan sekä 1985 kolmeksi kuukaudeksi USA:n. Näyttelyt Japanissa, Englannissa, Saksassa, USA:ssa, Unkarissa ja Pohjoismaissa loivat kansainvälistä tunnettavuutta. Professorin arvonimi 1994 ja Pro Finlandia-mitali 2001 olivat julkinen arvostus Heljän taiteilijatyölle.

Heljä sanoo ensimmäisen kerran vakavasti pohtineensa kuolemaa tehdessään Pentti Saarikosken muistonäyttelyä 1983. Äidin kuolema ja vakavat onnettomuudet nostivat ajatukset elämästä ja kuolemasta, maan ja taivaan rajasta, enkeleistä, Jumalan rakkaudesta ja rakkaudesta ihmisten välillä keskeisimmiksi aiheiksi hänen taiteessaan. Raskainta oli Markon kuolema viime tammikuussa inhimillisesti katsoen niin nuorena. ”Uskon, että ei mikään ole sattumanvaraista, vaan kaikella on tarkoituksensa. Kun ihminen erkanee fyysisestä hahmostaan, joka kätketään haudan lepoon, hän elämän ja kuoleman rajalla tekee tilin elämästään, jossa kaikki polut ovat saapuneet yhteen pisteeseen ja hän kuten rakkaani nousee enkelilahmoisena taivaan portaita yhä ylempäs.”

Homo ludens – leikkivä ihminen

Olimme tarinoineet pitkään. Kuin yhteenvetona Heljä toteaa: Ihmisen ja erikoisesti taiteilijan elämässä on hetkiä ja tapahtumia, jotka merkitsevät hänen elämälleen ja uralleen käänteentekevää muutosta ja määräävät elämän suunnan. Hänen elämässään niitä ovat olleet taiteellinen herääminen Tarvasjoella ja Elisenvaaran koulun sitä tukeva opetus, Ateneumin antama taidekasvatus ja Arabian antama työympäristö taiteen luomiselle. Viimeinen toiveiden täyttymys on ollut oman ateljeen valmistuminen Humppilaan kesäkodin ja Kaukon suvun maille. Se on merkinnyt paitsi luomisen iloa maaseudun rauhassa, myös niiden ihmisten

kohtaamista, joille on pyrkinyt hengen yhteyttä ja rikkautta antamaan.

Räntäsadekin oli ulkona tauonnut ja myrsky melkein tyyntynyt. Kiitin ja lähdin Tarvasjoelle peläten sitä, säilyykö mielessäni kuulemani tarinat kunnes ehdin ne siirtää paperille. Korvatakse ni kaiken unohtuneen, saanen varmasti lainata lopuksi osan teatterineuvos Matti Raninin esipuheesta kirjaan: Saven runoilija.

”Mikä onni omata lapsen mieli! Kaikki luovuushan lähtee herkkyydestä. Lapsi reagoi herkästi kaikkeen ympärillään, maailmaan, tunteisiin. Lapsi vaistoa ihmeellisellä tavalla asioita, joita aikuiset vain luulevat tietävänsä. Ja paljon enemmän: herkkä lapsi näkee tulevankin, horisontin tuolle puolen. Hän ymmärtää kukkien ja luontokappaleiden kielen. Hän kuulee kuinka ruoho kasvaa, ymmärtää mitä linnut sanovat toisilleen visertäessään. Unelmat ovat lapsille samaa kuin aikuisille inha todellisuus. Lapset rakentavat pilvilinnoja, joita aikuiset eivät näe.

Vain harvat meistä voivat säilyttää lapsen mielen varttuessaan. Vain herkkimmät siihen kykenevät, ja vahvimmat heistä saavat unelmansa toteutumaan. Jos herkkyyks, vahvuus, voima ja mielikuvitus yhtyvät samassa persoonassa, syntyy suuri taiteilija. Näin käy harvoin, ja ne harvat saavat

Taiteilijaprofessori Heljä Liukko-Sundström työnsä ääressä.

kiittää armolahjastaan taivaan enkeleitä, jotka ovat olleet heidän suojaanaan. He ovat auringossa syntyneitä ja jakavat meille muille valoaan, joka heistä sädehtii. Ystävänä Heljä on sellainen, Homo Ludens, leikkivä ihminen, Jumalan armosta.”

Kalervo Mäkinen

HERRAN TREKOLI - osa kotikyläni historiaa

Esi-isämme, nuo muinaiset suomalaiset, lähtivät vaeltamaan kohti sisämaata Aurajokea ja sen sivuhaaraa Savijokea hyväksi käyttäen. Liedon Lietniemestä haarautuva Savijoki oli silloin paljon runsasvetisempi virta kuin nykyisin. Siinä missä nyt levittäytyvät komeat viljavainiot, oli ennen paljon vettä säilyttäviä soita ja rämeitä. Vesi oli jo varhain kovertanut savikerroksiin syvän uoman ja joen rantatörmille raivattiin seudun ensimmäiset pellot. Niiden tuoton varaan nousivat ensimmäiset talot, joesta sai kalaa ja metsästä riistaa.

Asutus tuli vähitellen Savijoen vartta ylöspäin ja silloisen Liedon viimeisiksi kyliksi nousivat Hungerla, Satopää ja Jauhola. Kustaa Vaasan tultua vuonna 1523 Ruotsin kuninkaaksi hän hallinnon ja sotaväkensä rahoittamiseksi pani ensi töikseen toimeen verouudistuksen ja veronmaksukyvyyn toteamiseksi kaikki talot kirjattiin maakirjaan 1540. Tuolloin Hungerlassa oli kolme taloa.

Tarinaa kylän nimestä

Kustaa Vaasan tullessa kuninkaaksi Ruotsi oli jo lähes 400 vuotta hallinnut Suomea. Niin valtion kuin kirkonkin virkamiehet puhuivat ruotsia. Suomalaisen asutuksen paikannimet olivat kuitenkin pääasiassa suomenkielisiä, vaikka niiden rinnakkaisnimiksi virkamiehet pyrkivät kääntämään myös ruotsia. Laajalla suomenkielisellä alueella ainoaksi ruotsinkieliseksi kylän nimeksi jäi kuitenkin Hungerla Liedon seurakunnan Prunkkalan kappelissa.

Kylän nimi on ollut vaikea monelle lausua ja kirjoittaa oikein ja vuosien saatossa on postiosoitteissa ollut monenlaisia nimiä, kuten Tangerlaa, Ungerlaa tai Hunkerlaa. Yrittivätkä kyläläiset kerran ennen sotaa suomentaa kylän nimen oikein virallisestikin ja naapurimme Oskari Alve teki kyläläisten toivomuksesta valtuuston kokouksessa ehdotuksen kylän nimen muuttamiseksi. Yksimielisyyttä

kylän suomenkielisestä ei kuitenkaan ollut, sillä suora käännös nälkäläksi tai nälkäkyläksi ei kaikkia miellyttänyt. Talvisodan syytyminen toi tärkeämmät asiat esille ja nimenmuutos raukesi.

Hungerlan kylän nimi on kuitenkin hyvin vanha, eikä sen alkuperää kukaan tiedä. Perimätiedon mukaan sillä olisi kuitenkin mielenkiintoinen historia. Eräs tarina kertoo, että nimi olisi annettu pahalla mielellä haukkumasanaksi. Jo varhain kulki pitkin Savijoen töyrästä Turusta tuleva kärrytie, joka kylän lävitse kulki sisämaahan päin. Erään kerran Ruotsin armeijan joukko-osasto marssi tietä matkallaan Itä-Suomeen. Päivän marssittuaan ne ensimmäisessä kylässä Hungerlassa alkoivat vaatia syötävää miehistöille ja hevosille. Oli varmaan kevätkesä, jolloin kaikki varastot oli syöty ja siemenviljat kylvetty. Mitään edes pakolla otettavaa ei kylästä löytynyt, ei edes heiniä hevosille. Kylä eli niukassa omavaraisessa taloudessa.

Ei autanut muu kuin jatkaa marssia seuraavaan talotaajamaan. Täällä tilanne oli vähän parempi. Niittyheiniä oli ehkä jo koottu ja niitä takavarikoitiin hevosten muonaksi, mutta miehille ei siitäkään kylästä löytynyt vatsantäyttettä miehistöille. Niinpä oli siirryttävä eteenpäin kolmannen kylään Savijoen varressa. Täältä jo saatiin aineksia puuroon, jota huovien kelpasi lusikoida nälkäiseen suuhunsa.

Voi olla, että saman joukko-osaston upseerit matkallaan piirsivät karttoja ja antoivat kylille nimiä. Niinpä Savijoen varren kylille annettiin nimet kokemusten mukaan. Ensimmäinen kylä oli todellinen nälkäkylä, joka sai ruotsinkielisen nimen Hungerla. Seuraavassa kylässä sentään oli saatu jo jotakin satoa ja sen nimeksi annettiin Satopää. Kolmannessa kylässä oli löytynyt jo jopa jauhoja ja sille annettiin nimeksi Jauhola.

Toisten tarinain mukaan papit olisivat

Herra Trekoliin aikanaan tuodut tuomipihlajat kasvavat edelleen tuuheina Hungerlan talojen pihloissa. Kuva Niilo Kujanpää.

Savijoessa näkyy edelleen kala-aitalle tehty levennyys, jossa myös hevosia uitettiin. Myös yli joen tehty kivisilta on edelleen kunnossa. Kuva Niilo Kujanpää.

antaneet kylälle haukkumanimen, kun eivät kylästä saaneet palkkasaataviaan. Suuri tila oli manttaalien suuruinen ja sen verorasitus oli suurin. Meidän talo, Lampo, oli neljännesmanttaalia ja senkin verot tuntuivat raskailta. Luontaistuotteissa maksettu kirkollisvero manttaalien

mukaan jatkui aina 1930-luvulle asti kirkkoherra Vilho Raitalan aikaan. Vasta Otto Perko sai rahapalkkaa ja pappilan tuoton. Tarvasjoen historian mukaan erikoisesti 1500 ja 1600-luvulla kylämme tilat olivat ajoittain veronmaksukyvyttömiä eli autioita, joten kylällä puutetta on ollut.

Herran trekoli

Hungerlan kylän talot olivat siinä onnellisessa asemassa, että isonjaon täydennys oli siellä suoritettu loppuun. Pellot ja metsät oli viipaloitu yhteen lohkokoon, jotka näin muodostuivat jopa viisi kilometriä pitkiksi. Kylän talot olivat nykyisiltä paikoiltaan lähes kilometrin päässä alempana Savijoen rannassa. Jo 1600-luvulta alkaen kaksi kylän taloista kuului kruunulle ja ne oli annettu Porin rykmentin torvensoittajan virkataloksi. Peltoalat olivat vielä silloin pieniä ja vähitellen sarka saralta lisää valloitettiin metsältä.

Suomen jouduttua pian 200 vuotta sitten Venäjän valloittamaksi, tuli tälle torvensoittajan virkatalollekin uusi omistaja ja käyttötarkoitus. Omistus säilyi edelleen ruotsinmaalaisella ja siksi tuli merikapteeni Petreij.

Hänen omistuksessaan nuo kylämme talot muuttuivat oikein hovimaiseen suuntaan. Viljelyksiä laajennettiin kovasti ja rakennuksia tehtiin lisää tarpeen mukaan. Uutta oli puutarhan perustaminen.

Siihen tuotiin Ruotsista puita ja pensaita. Viljelyssä oli monenlaisia kukkia ja keittiökasveja. Näin saatiin koko ympäristö kauniiksi ja puutarha tuottamaan isännän mielen mukaan. Muita asujia noilla jokitörmillä ja ohikulkijoitakin tuo kauneus kovasti kiinnosti ja naapurit alkoivat kutsua koko pihapiiriä ”herran trekoliksi”. Sillä nimellä sitä seutua kutsuttiin minun nuoruudessani ja näihin päiviin asti. Sieltä puutarhasta kulkeutui monia pensaita ja kukkia muidenkin kylän talojen pihapiiriin, joita kasvaa siellä edelleenkin.

Merikapteenia kiinnosti kaikki veteen liittyvä ja hän piti erityisesti kalaruusta. Käydessään Turussa parivaljakon vetämillä nelipyöräisillä vankkureilla tai vaunuilla hän toi mukanaan isännän kalaa. Osa säilyi elävänä 25 kilometrin matkan vesisäiliössä. Täällä Hungerlassa ne laskettiin ruutulammikkoon, jossa ne säilyivät elävinä juoksevassa vedessä. Lammikko ei siis ollut mikään sumppu, vaan verkoilla neljään osaan jaettu allas, josta herrasväen kelpasi käydä lipomassa

käyttöön kaloja koska vain tarvitsivat. Muistan vähäpoikana, kun siinä lammessa polskuteltiin, niin sieltä löytyi vielä saaveen upotettuja paalupuita, joissa verkot olivat olleet kiinni.

Joki tuossa kohden oli muutoinkin levennetty kovalla työllä noin sadan metrin matkalla rannoilta leikkaamalla. Joen vesimäärää oli nostettu patoamalla alajuoksu. Tätä suurempaa jokea tarvittiin siihenkin, että hevoset uitettiin siinä työpäivän päätteeksi. Padolla oli myös vaatimaton siipirasmylly, jossa jauhettiin viljaa, kun ei tuulimyllyä voinut käyttää.

Muistan vielä miten siellä jokitörmällä oli kellari, tosin silloin jo sortunut. Sitä sanottiin viinikellariksi. Varmaan kapteeni osasi itsekin jalon viininteontaidon. Kerrotaan hänen Hungerlaan tullessaan olleen umpiruotsalainen, mutta oppineen lopuksi suomeakin puhumaan. Työväki hänellä oli paikkakunnalta, jota varten rakennettiin ns. ylistalo lähes kilometrin päähän jokirannasta. Näiden talojen välille rakennettiin suora tie halki peltoaukean, jonka kahta

puolta istutettiin komea koivukuja. Vielä 1870-luvulla syntyneet kyläläiset kertoivat lapsuudessaan nähneensä ainakin osan tästä koivukujasta.

Kaikki täällä ajan saatossa muuttuu. Vanhan kylän halkova tie siirrettiin pois pellolta metsän reunaan, edellä mainitun ylistalon tienoille. Kylän talot siirtyivät aikaa myöden perässä uuden tien varteen ja koko kylä joen varresta hävisi. Samoin tapahtui myös naapurikyliissä.

En tiedä minnekä merikapteeni hävisi. Ehkä hän myi maansa naapurikylän varakkaalle isännälle ja muutti takaisin Ruotsiin. Rakennukset purettiin vähitellen ja jäi jäljelle vain herran trekoli. Nyt ei ole enää sitäkään, vaan kaikki pellot on otettu tehoviljelyyn. Harva enää muistaa, että tämä kyläpahasemme on saanut elää parempiakin aikoja, eikä vain nälkää. Olenpa nyt vähän valaissut tämän kylämme historiaa.

Niilo Kujanpää

EURAN KYLÄN SUURPALOSTA 150 VUOTTA

Ilmakuva Euran kylästä 1950-luvulla etelästä päin katsottuna. Edessä keskellä Vanhatalo, vasemmalla Samsten ja Uusitalo, oikealla Seppä. Kuva Hannu Seppä.

Entisaikojen taajaan rakennetut ryhmäkylät olivat hyvin alttiita suurille tulipaloille. Talot olivat isojakoon asti enimmäkseen umpipihoja, joissa ainoastaan sauna ja riihi usein kaikkein tulenarimpina olivat rakennettu erilleen kylästä. Kylien talot taas oli rakennettu lähelle toisiaan ulkopuolelta uhkaavan vihollisen tai suurpetojen pelossa. Kylät Tarvasjoella olivat pääosin ryhmittyneet joen törmille tai keskellä kylää olevalle mäelle. Ryhmäkylässä oli suppealla alalla suuri puumassa. Tulenarat kattomateriaalit olki, tuohi, lauta tai päre taas lisäsi alttiutta tulen tuhoille.

Tulipalon varalta oli kuivana aikana kylissä kielletty tulenteko. Osittain tästä syystä Lounais-Suomessa ruisleivän teko keskittyi kevääseen ja syksyyn, kun silloin katot taas olivat märkiä. Muina aikoina syötiin kuivattua leipää jokapäiväisenä. Keitettävät ruuat tehtiin kuivana aikana aamuisin, kun kaste vielä kostutti katot. Kuuma vesi keitettiin usein saunassa, joka oli turvallisempaa. Kylän tärkeän käsityöläisen, sepän, paja sijaitsi aina kylän ulkopuolella sen jatkuvan tulen käsittelyn vuoksi.

Kokonaisen kylän polttaneita tulipaloja oli Suomessa sattunut useita. Euran kylänkin tiedetään palaneen jo aikaisemmin tuhoisassa tulipalossa vuonna 1570. Samoin olivat palaneet Horrinen kylä vuonna 1606 ja Suurila vuonna 1630. Yksittäistalojen tuhoisia tulipaloja tunnettiin pitäjällä useita, muun muassa Juvan kartanon päärakennuksen palo vuonna 1756. Toisaalta historia kertoo Tarvasjoelta tuhoisista metsäpaloista. Eräsikin 1800-luvun alun metsäpalo kulki Liedon Mellilästä aina Karinaisten Närppiin asti.

Kaikkien tuntema on Turun kaupungin tuhoisa palo vuonna 1827. Kahdessa päivässä paloi lähes koko kaupunki, 11 000 ihmistä jäi kodittomiksi ja arvokas tuomiokirkko ja yliopisto kirjastoineen tuhoutuivat. Oulun ja Haminan kaupungin tiedetään palaneen kolme kertaa ja Porin kaupungin kahdesti, viimeksi 1852. Turun kaupungin

palon jälkeen Tarvasjoellekin oli tullut asumaan palossa kotinsa menettäneitä. Heistä varsinkin käsityöläiset pystyivät täällä jatkamaan ammattiaan, kunnes uusi asunto valmistui kaupungissa.

Euran kylä

Aulis Oja kirjoittaa Tarvasjoen historiassa, että juuri valkeanvaaran tähden vuonna 1775 annettu uusi isojakoasetus suositteli ryhmäkyläyksen hajottamista siten, että mahdollisimman moni talo olisi siirtänyt rakennuksensa etämmälle kylästä. Tarvasjoen seudun kylissä talojen ulosmuutto oli kuitenkin huomattavasti hitaampaa kuin monilla muilla Varsinais-Suomen paikkakunnilla. Vasta runsas sata vuotta sitten runsaan pellonraivauksen ja asutuksen laajenemisen jälkeen haja-asutus lisääntyi, mutta vieläkin eräät kylät ovat täällä ryhmäkylä.

Tällainen ryhmäkylä oli Eura. Taajaan rakennetun kylän mäellä oli seitsemän taloa: Nokka, Kylä-Knaapi, Seppä, Simola, Uusitalo, Vanhatalo ja Kirsti-Vanhatalo. Näillä oli kaikkiaan noin kolmekymmentä rakennusta. Hämeen Härkätie kulki Turusta tullessa kylästä erillään olevan Tie-Knaapin kohdalta yli Tarvasjoen ylös Euran kylään ja kylän lävitse kuljettuaan nykyisen Tarvasjoen koulun alapuolelta Moision ohitse nykyiselle tielle. Useasti ihmetellään tien vaikeakulkuista uomaa, vaikka tie oli maamme vilkasliikenteisimpiä valtateitä. Uusi suurempi linjaus kulki Karinaisiin johtavan vanhan Tarvasjoentien ja Härkätien risteyksestä yli Papinkosken yhtyen vanhaan tiehen ns. Hermaninahteen alla.

Vuonna 1857 elettiin juuri päättyneen Krimin sodan jälkeistä aikaa. Pitäjään majoitettu venäläinen sotaväki oli vähitellen lähtenyt keskipitäjän taloista pois ja oltiin palaamassa rauhanomaiseen aikaan. Lähelle kirkkoa rakennetut suuret varastomakasiinit oli myyty tyhjäksi viljasta, jauhoista ja heinistä ja rakennuksia oltiin purkamassa. Rauhanomaisen elämän

taas palattua tehtiin pitäjällä päätös lainamakasiinin rakentamisesta ja kirjaston perustamisesta.

Tultaessa toukokuulle melko aikaisin alkanut kevät oli muuttunut koleaksi ja kuivuus ja yöpakkaset heikensivät rukiin oraita. Ruoho ei paljoa kasvanut ja karjan laskeminen ulos vappuna vanhan tavan mukaan oli viivästynyt. Kylvömaat olivat kuivuneet ja äestämään taloista lähettiin verkkaisesti. Näin eläen tultiin toukokuun yhdeksänten päivään 1857. Työt ja askareet odottivat tekijöitään. Tuulinen päivä kului ahertaan pian iltaan. Kylä hiljenee ja kukaan ei aavista mitä on tulossa.

Silminnäkijän kertomus

Euran saarnahuonekunnan silloisen saarnaajan pastori Adolf Lindmanin päiväkirja vuosilta 1853 – 1859 kertoo tuon päivän tapahtumista seuraavaa: ”Toukokuun 9 päivänä klo 7-10 illalla paloi suurin osa Euran kylästä poroksi. Tuli pääsi irti Nokan ratsutilan prännissä joko piikojen huolimattomuuden takia taikka muurin huonokuntoisuuden tähden, kuten eräät väittävät. Voimakas koillismyrsky vei liekit heti Knaapille ja Uuteentaloon, joiden jokainen rakennus paloi tuhaksi. Sen jälkeen tuli levisi Sepälle ja molempiin Vanhoihintaloihin. Koko komea kylä oli nyt yhtenä tulimerenä, josta kekäleitä lensi aina Suitsulan kylään saakka savun ja liekkien näkyessä Turkuun asti, jopa kauemmaksi. Nokalla paloi pihattoon 28 lammasta, 7 mullia, 3 vasikkaa, sika ja 8 porsasta. Jokainen ratsutila menetti paljon irtaimistoa. Kun pimeys laskeutui tienoon ylle, mutta tuli vielä loimusi raunioissa, näky oli kaunis, mutta samalla kammottava. Kuu nousi ja katseli hävitystä alhaalla. Onneksi saatiin kirkonisäntä Sepän luona säilytetyt kirkon tilit ja hopeat pelastetuiksi, mutta vaivaiskassa, kehrätyt langat ja pellavavarasto sekä kirkon kattoa varten ostettu kimröökierä tuhoutuivat. Jos tuuli olisi tänä onnettomana ehtoon puhaltanut vastakkaiselta suunnalta, olisivat luultavasti myös pappila, kirkko, kruununmakasiinit ja Kirkonkylä Euran tavoin muuttunut tuhaksi ja raunioiksi. Vahingon suuruus arvioitiin 7 000 hopearuplaksi.”

Onnettomuus järkytti koko Varsinais-Suomen. Kuten tuohon aikaan, kun suomenkielisiä sanomalehtiä ilmestyi vielä vain muutamia, tehtiin Euran palosta myös arkkiviisu, josta ei kansan suussa ole säilynyt kuin alku:

Oli Eurankyläs suur tulipalo,
siin meni kokonas seitsemän taloo:
Seppä, Kirsti, Nokka ja Vanhatalo.

Tulipalojen aiheuttamaa hätää lievensi, että oli kevät ja karja ulkona. Nopeasti Euran kylän mäki raivattiin, merkattiin uusien rakennusten paikat ja ryhdyttiin kaatamaan tukkipuita hirsien ja lautojen veistämiseen. Perimätiedon mukaan kirvesmiesryhmiä tuli Turusta taloja ra-

kentamaan ja ne käyttivät paljon samoja piirustuksia työssään.

Lindeman seurasi tapahtumia ja kirjoitti päiväkirjassaan: ”Kuukauden jälkipuoliskolla oli kylmää ja kuivaa, vain 23.5. pieni sade. Oraat surkastuivat kylmyyden ja kuivuuden takia, ruohoa ei ollut, puut ja pensaat olivat tuskin hiirenkorvalla. Terveystila oli hyvä. Euran kylässä oli palon jälkeen kovaa vilskettä, siellä kaivettiin ja rakennettiin, rauniot katosivat ja huone nousi huoneen viereen.”

Euran mäelle jäi nyt vain neljä taloa: Seppä, Uusitalo, Kirsti-Vanhatalo ja Kylä-Knaapi. Toinen Vanhatalo rakennettiin Tie-Knaapia vastapäätä Härkätien toiselle puolelle Päivärinta-nimisenä. Nokan talo rakennettiin oikaistun Härkätien laitana myöhemmän Nuorisoseurantalontontille, jossa nyt on kukkakauppa ja Simola kauemmaksi Marttilaan päin myös Härkätien varteen.

Tuli iskee uudelleen

Kun suuresta tulipalosta oli jotenkin selvitty, kylä saatu rakennettua uudelleen ja arkinen elämä oli asettunut omaan uomaansa, tulipalo iski taas. Arvioni on, että elettiin vuotta 1880. Tällä kertaa tuli alkoi Vanhatalosta. Tuuli kävi Paimionjoen puolelta lounaasta ja koko kylä oli suuressa vaarassa.

Tapahtuu kuitenkin ihme. Kylässä on kiertokoulua pitämässä opettaja Antti Pennanen. Hän saapuu palopaikalle ja kiertää kiirehtien kolme kertaa palopaikan ympäri. Tämä tunnetusti harras kristitty pyytää varmasti kolmiyhenteen Jumalan apua. Se myös saadaan, tuuli kääntyy täysin pohjoiseen ja näin muu kylä pelastuu. Tulipalon roihutessa kuumuus on niin kova, että Uudentalon ”mammanrivin ikkunarudut sulavat ja menevät rikki. Keskellä kylää olevasta paunasta miehet pumppusivat ruiskuilla vettä taukoamatta lähimpien rakennusten katoille ja seiniin, jopa rikki menneistä ikkunoista sisään. Vain Vanhatalon rakennukset palavat.

Koska en ole löytänyt kirjallista mainintaa Vanhatalon palosta, perustan arvioni siihen, että Vanhantalon väki oli tulipalon jälkeen niin sanotusti ”evakossa” Uudentalon tiloissa. Tuona aikana syntyi Uudentalon alikyökissä Vanhantalon tytär Suoma 26.08.1882. Ilmeisesti seuraavaksi jouluksi Vanhantalon väki pääsi muuttamaan uuteen päärakennukseen.

Euran suuresta tulipalosta olen lainannut tietoja Aulis Ojan Tarvasjoen historias-ta. Muista tapahtumista olen kuullut jo lapsuudessani Euran silloisten isäntien: Vanhantalon Jalmarin, Sepän Hanneksen ja Uudentalon Kallen kertomina. Myös oma äitini vanhana euralaisena kertoi monia juttuja ja tarinoita.

Euran kylän entinen asukas
Eino Johannes Samsten